

Winnetou és Old Shatterland — Siegfried, Achilles, Odysseus és Szent György egyben — Rosenberg és Félix Dalin között. És ez nem véletlen. Az sem, hogy ott állanak és az sem, hogy ezek az írók lettek szellemi nagyhatalmak Németországban.

B I R Á L A T O K

UJ KÖNYVEK. Husz éves korában írta meg E. E. Noth feltűnésteltető könyvét: *Die Metzkaserne*. Ennek a regénynek volt egy nagy hibája. Ezt irtuk róla: „Van ebben a regényben minden, csak kiut, csak okkérés nincs. A kollektív valóságból nem születik egyetlen kollektív tett, de még mondat sem... A kivezető út nála és hősénél: kivétel” (*Korunk*, 1932. 925.) E. E. Noth hű maradt önmagához: a kivételtől egyenes ut vezet új könyvéig, az *Einzelgänger-ig* (Schweizer Spiegel Verlag, Zürich). Ez a regénybeli Einzelgänger: szegény diák, aki látja, érzi és végigéli a regresszió németországi vitustáncát, aki látja és megveti az atrocitásokat és mégis hallgatássá nyeli a felismerést. „Itt számomra nincs kiut. Mindkét világnézet embereit közel érzem magamhoz. Sorsom: legbensőmben felfogni mindent, amit az egyik csinál és ugyanakkor érezni azt a fájdalmat, mellyel a másik az ütést fogadja. Ütés és hatás engem érnek. Én vagyok a közép, aki nem tud sem kötni, sem egyesíteni.” A regény hibája, hogy ezek a felismerések és menekülő bölcsességek párbeszédük után születnek és vitatkozásokba vagy monológokba fulnak. A világnézetek embereit és tetteit csak egyoldalúan mutatja, annyira, amennyire tétele igazolására szüksége van. A valóságot a menekülés érdekében elkeni, meghamisítja. Utolsó mondata mégis a regresszió felé van adreszálva: „Egyet tudok, hogy a helyem nincs köztetek”. Negatív álláspont: undoros félreállítás, melyből nem futja új állásfoglalásra és amelyből így végeredményben csak a regresszió profitálhat.

E. E. Noth Einzelgängerje nem egyedülálló jelenség. Elég, ha Gläser multkor itt tárgyalt regényére (*Der letzte Zivilist*) utalunk A félreállítás, a menekülés, az elég volt semlegességi dokumentációja azonban nem csupán a német emigráció ügye. Ugyanugy és egyidőben (sőt ugyanannál a kiadónál!) felbukkan az olasz emigrációnál is. Paolo Rossi regénye már címében is félreérthetetlenül kiabálja célját és tartalmát: *Ich mache nicht mehr mit!* Solari, egy olasz diák, a nacionalizmus tisztán lobogó idealistája, megundorodik a mai olasz állapotoktól, Svájcba emigrál, ahol a szocialista pártok, sőt maguk a munkások éppenny kiábrándítják a szocializmusból. Ekkor ordít fel: Én félreállok, slusz mindennel, megyek haza. „Én nem ismerek többé sem fasisztát, sem demokratát, sem szocialistát”. Idillbe menekül, el mindentől, éljen a bor és az asztrológia! Az egész regény — noha vannak gondolkoztató részei — papirosizú, olyan, mint a dímlapja, mely a nagy konfliktust a boldogult Friss Ujság ponyvarangu címkéjévé egyszerűsíti. Hogy ez a Solari elérhessen a Lago Maggiore-i idillhez: a szerző fenemód megkönnyíti útját. A konfliktusok sémászerűen intéződnék el: a döntő ponton feltűnik egy nő és az új szerelem átsegíti hősünket a nehezén. Hogy pedig Solari egyformán undorodhasson meg, Rossi olyan emberek közé viszi hősünket, akik az árnyoldalakat példázzák. Mintha mások nem is lennének, nem is lehetnének! Az író és a hős lelkiismerete egyformán meg van nyugtatva: az

Einzelgänger elnyerte igazolását, a többi pedig igazán nem fontos.

A többi csak egy Silone-nak fontos. A többi: tehát nem a magam üdve, nyugalma és idillje, de a nép üdve, harca és közösségvalósága. Elég volt: ezt csak az az intellektüel igazolhatja plakátpózban, aki elfelejti, elejti a tömegvalóságot, a nép ügyét. Ignazio Silone új könyvének (*Brot und Wein*) Oprecht Verlag, Zürich) minden sorra ordíthatná az „elég volt” pesszimizmusát. Minden adottsága, minden jogosultsága meg volna a kapitulációhoz és mégis tetté lényegül, mert valóság, mert igazság kérelhetetlen tisztasága Zengő tisztaság, makulátlan szépség ez a regény, amelyet egyszer vet egy évtized. A nagy eretnekek mély lényeg vallásossága: az emberszolgálat lüktet benne: „Akinek az életét ezen a földön nem a körülmények, nem a környezet és nem haszonlesés határozzák meg, de a jog és igazság következményekkel nem törődő harca, az nem lehet ateista, az az örökkévalóságban él és az örökkévaló ő benne”. Az örökkévaló emberszolgálat a testvéri élet igazának keres utat.

Pietro Spina, a regényhős, emigrációban él. Türelme fogytával visszazökik Olaszországba, hogy ott friss lendületet hozzon az ellenállásba. Szülőföldjén, a kafonék hazájában — a Fontamarából ismert környezetben — amikor hosszú hetek munkája után, azt meri hinni, hogy sikerült valami, akkor a legdöntőbb órában — az abesszíniai mozgósításnál — legfontosabb összekötő embere a szemébe vágja: „Tévedsz! Ez a nép háborúja, ez a civilizáció háborúja”. A hazugság dinamikája újra győzött! Ha a Korunk olvasói visszalapoznak a szeptemberi számban közölt regényrészletre, minden magyarázatnál jobban értik meg azt az atmoszférát, melyben Spina megkísérli a lehetetlent. Van abban valami tragikus heroizmus, amikor ez az ezer veszélyt magára vállalt Spina a háborús mámor szédültjeitől megundorodva és kétségbeesve, dühödttelenségében, egymaga mázolja tele éjszaka a falakat háborúellenes jelszavakkal. Tömeg nélkül a tömegért. És egyedül. Einzelgänger... Einzelgänger szintén. De nem a menekülő.

Spina: Einzelgänger, de a körök egyre jobban hullámszanak és egyetlen ember nyomán megindul az erjedés. A szimpla regénycim is mélyebb értelmet kap, lényegét már nem Spina példázza, de a harcban elhullott társ halotti torán biblikus értelemmel kenyeret és bort osztogató parasztapa másutt néptudattá sulyosodott szavai: „Egyetek, ez az ő kenyere. Igyatok, ez az ő bora. Ő segítette kenyérré és borrá... Emberi javak a kenyér és a bor, olyan mint ő: kilenc hónap kell a megszületésükhöz. ...A kenyér ezer buzmagból áll. És mégis egységet jelent. A bor is ezer szőlőfürtből készül és ez is egységet példáz. Egyforma és hasznos dolgok egységét. Ezért az igazság és testvériség is olyan dolgok, melyek jó! összeillenek”.

A III. Birodalom irodalomdiktátorai — a vér és föld csodáját kőklerkedve rekedtre kiáltott torokkal követelik, parancsolják, szuggerálják a Blubo-irodalmat: a regresszió népidegen érdekeinek falazó misztikus, tehát hazug nép- és közösségtudatot. De a Blubo-remek csak nem akar megszületni. De néptudattá, népközösséggé, tényleges Blubová: népvalósággá kristályosodott Silone regényében. És ez nem véletlen. A népi erők és népi sajátságok csak ott tükrözhetnek kézzelfogható, érzékelhető valóságot, ahol a néptudat egyjelentésű a szociális tudattal.

Fábry Zoltán

A VÉDELEMÉ A SZÓ. A modern irodalom gyakorlata és kritikája mindinkább igazolja azt a felfogást, hogy az irodalomban minden a körül a kérdés körül forog, hogy milyen a mű *viszonya a valósághoz*. Formai szempontból Engels nyomán hasonlóképp mindinkább előtérbe kerül a